

– багатозначність термінології, складність тлумачення, незрозумілість (без паронімії, наприклад: комітет – спеціально створена державна установа, комітент – сторона угоди при виконанні операцій з векселями);

– розбіжності у юридичних термінах в законодавстві України мають формальний характер або вживаються в якості ідентичних (контроль та нагляд);

– створення національної юридичної термінології.

Ляшук Андрій Володимирович,

заступник декана Прикарпатського факультету
(м. Івано-Франківськ) Національної академії
внутрішніх справ

МОВА ПРАВА ЯК ОБ’ЄКТ НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

У сучасній науковій парадигмі мова права неодноразово була об’єктом вивчення. Зумовлено це, вважаємо, розширенням традиційної проблематики (семантики, прагматики, когнітології, стилістики правового тексту) шляхом вибору сферою наукового осмислення структури й динаміки мови права в контексті соціально-історичної і соціально-політичної діахронії. Актуальність наявних досліджень зростає у зв’язку з тим, що мова права є динамічною системою, що розвивається та відображає більшість змін, що відбуваються як у юридичній, так і в інших сферах. Феномен мови права є об’єктом вивчення низки наук: юридичних (загальна теорія держави і права, філософія права, історія держави і права, логіка права, юридична герменевтика, юридична техніка), філологічних (теорія мовленнєвої комунікації, стилістика, термінознавство, лексикографія, семасіологія, історія мови, прикладна лінгвістика, культура мови, судова риторика), а також формальної логіки, інформатики, філософії, соціології, історії, дипломатії, текстології та ін. Кожна з цих наукових галузей досліджує мову права поліаспектно, розглядаючи феномен вербального втілення правової думки з різних позицій, за допомогою властивих кожній науковій галузі наукових підходів і методів. Далі ми більш конкретно окреслимо специфіку вивчення мови права галузями сучасної гуманітарної науки.

У сучасній українській новітній дидактико-методичній літературі домінують лінгвістико-семіотичний та стилістичний підходи до тлумачення мови права. Наприкінці минулого

століття з'явилася нова самостійна наукова галузь, яка втілює міждисциплінарний підхід до вивчення складного феномену мови права, розробляє власний науково-теоретичний і методичний апарат, спрямований на фундаментальне системне дослідження мовних явищ і процесів у юридичній сфері, засобів та інструментів ефективної правової комунікації – юридична лінгвістика. Вона акцентує на автентичності пропонованих термінів, стилістиці, лексикографії, мові судово-криміналістичної експертизи та інших аспектах, які стосуються саме юридичної лінгвістики і навіть юридичної філології. Безперечно, як лінгвістика, так і філологія права є абсолютно необхідними як в практичному, так і в теоретичному аспектах вивчення мови права.

На сьогодні детальні дослідження мови права є в англійських, французьких і німецьких лінгвістів. Послідовне вивчення англійської мови права й юридичного дискурсу ведеться з 1980-х років. Британські (Дж. Котерил, Х. Хеффер) й американські (Е. Амстердам, Дж. Конлі, Л.М. Солан, П. М. Тірса, Д. Хірш.) лінгвісти активно досліджують питання, що пов'язані з практичним використанням мови в процесі правозастосування, насамперед у судовому дискурсі і під час кримінального провадження. Окрім того, значна увага зосереджена на проблемах законотворчості, юридичної техніки й адекватного конструювання термінологічних одиниць у нормативно-правових актах й юридичному перекладі. Новими в дослідженнях є питання маніпуляцій у юридичному дискурсі. Серед німецьких дослідників варто відзначити Б. Екардта й Г. Льофлера, які займаються вивченням термінологічних систем окремих сфер німецького права й аналізом мови права з позиції соціолінгвістики.

У дослідженнях мови права не відстають українські науковці. Зокрема, необхідно відзначити роботи вітчизняних філологів Н. В. Артикуці, С. П. Кравченка, Ю. Ф. Прадіда, В. Я. Радецької, Б. Р. Стецюк, З. А. Тростюк та ін.

Як зазначено в аналітичному огляді західної літератури, що стосується аналізу теми «Право і мова», дослідження мови права неминуче пов'язане з питанням про сутність права. Тому щоразу, коли вчені торкаються проблеми мови, дослідження не може обмежуватися тільки семантикою або стилістикою, а входить у галузь загальної теорії та філософії права [3, с. 7].

Про зв'язок мови і права вдало зауважує А. А. Ушаков: «Мова в праві виступає як конструктивний інституційний

початок самого права. Право живе не тільки в діях людей, а й у мові: право є мовним явищем. Мова – це плоть і кров права. Мова – першоелемент і єдиний будівельний матеріал у праві» [4, с. 289].

Уперше аналіз мови в річищі філософії права виявляємо у спадщині Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. У його праці «Феноменологія духу» простежуємо аналітичну лінію, спрямовану на певний політико-правовий інститут державної влади. «Мова є дух, який в самій структурі державної влади рефлектує в себе абстрактну владу, самосвідомість, завдяки цьому достовірно знає себе, як влада» [2, с. 275].

Саме в німецькій класичній філософії питання мови вперше в історії думки пов'язується з рішенням масштабних теоретичних і політико-правових завдань. Окрім того, Гегель наблизився до ідеї, яка тільки в кінці ХХ століття була систематично розвинена Н. Луманом, П. Рикером і Ю. Хабермасом: політико-правова мова із засобу вираження думки і комунікації перетворюється в інструмент конструювання політико-правової реальності.

Першим у світі вченим, який поставив завдання систематичного вивчення мови права, став харківський цивіліст і теоретик права В.Д. Катков. Як послідовник О. О. Потебні, В. Д. Катков наполягає на тезі про нерозривну єдність мови права і правового мислення.

Серед сучасних українських вчених, які у своїх дослідженнях звертаються до розуміння сутності права, необхідно виділити насамперед теоретиків права, представників юридичної лінгвістики та філософії. В останні десятиліття спостерігається інтенсивне «зустрічне» зростання досліджень мови права, здійснюваних представниками мовознавства, що призвело до появи нової дисципліни на стику між мовознавством і правознавством – «юридичної лінгвістики» (Ю. Ф. Прадід), або «юрислінгвістики» (М. Д. Голєв).

У багатій вітчизняній літературі з тематики мови права головні акценти робляться на автентичності пропонованих термінів, стилістиці, лексикографії, мовній судово-криміналістичній експертизі та інших аспектах, що належать саме до юридичної лінгвістики і навіть до юридичної філології. Варто особливо відзначити роботи Н. В. Артикуци, яка аналізуючи мову права, визначає її як соціально та історично сформовану сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних), що становить поліфункціональну, багаторівневу, відкриту і стилістично

диференційовану систему [1]. Вона також досліджує основні функціонально-стильові різновиди мови права, розглядаючи сфери функціонування, належність до певного функціонального стилю та підстилю, жанру, специфічні стильові риси та використання мовних засобів.

Отже, аналізом мови права більшою мірою займаються лінгвісти та теоретики. Це, на нашу думку, пов'язано насамперед з тим, що теорія та філософія права тісно пов'язані між собою і тому не варто проводити між ними чітку розмежувальну лінію.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. Т. 2, № 49. С. 155–157.

2. Гегель Г. Система наук. Часть первая. Феноменология духа. Москва : Изд-во АН СССР, 1959. 440 с.

3. Лезов С. Юридические понятия и язык права в современных зарубежных исследованиях (научно-аналитический обзор). Москва, 1986, 70 с.

4. Ушаков А. Очерки советской законодательной стилистики. Право и язык. Москва, 1966. 314 с.

Маложон Олена Іванівна,

доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Київського інституту інтелектуальної власності і права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат історичних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ МОВНОЇ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ СИСТЕМИ Х–ХVІ СТОЛІТЬ

До створення писемних правових документів суспільні відносини між окремими людьми регулювались звичаєвим правом. Із часом ці норми звичаєвого права записувалися, до них додавались нові сформовані норми, поява яких диктувалась потребами часу і еволюції держав. В історію вони увійшли як державні та приватні документи, що мали правову регулюючу силу і називались грамотами, листами. Такі документи встановлювались або призначались для правових регулюючих